

UDK 327(44:497)
Bibliid 0543-3657, 71 (2020)
God. LXXI, br. 1179-80, str. 95-118
izvorni naučni rad
Primljen: 17.8.2020.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2020.71.1179_80.5

*Mihajlo KOPANJA*¹

Francuska (geo)strategija za Zapadni Balkan: trasiran put ili put u nastajanju?

SAŽETAK

Objavlivanjem kratke tehničke note pod nazivom „Francuska strategija za Zapadni Balkan“, u aprilu 2019, stvara se utisak da je Francuska posle više od pola veka odlučila da povrati svoj uticaj na Balkanu. Navodeći da je težnja predsednika Francuske Emanuela Makrona formulisanje istinske strategije sa konkretnim skupom mera, u radu se ispituje navedeni dokument kroz teorijske postavke strategije. Prvi deo rada odnosi se na postavljanje teorijskih određenja pojmova strategije i velike strategije, uz razmatranje mesta geostrategije među ovim konceptima. Na osnovu toga, u drugom delu rada sagledava se „Francuska strategija za Zapadni Balkan“, gde se utvrđuje da iako sam tekst note ispunjava neophodne elemente da bi se označila strategijom, takođe se naglašava da postoji diskrepanca između volje Francuske i ciljeva, načina i sredstava formulisanih u dokumentu. Otuda, u radu se zaključuje da „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ predstavlja „put“ delovanja Francuske u nastajanju koji može dovesti do reformulacije strategije u budućnosti.

Ključne reči: Zapadni Balkan, Francuska, strateške studije, strategija, velika strategija, geostrategija.

¹ Autor je istraživač-pripravnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, e-mail: mihajlo.kopanja@diplomacy.bg.ac.rs

Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta „Srbija i izazovi u međunarodnim odnosima 2020. godine“, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu tokom 2020. godine.

Povratak Francuske na Balkan?

Kroz veći deo XIX i prvu polovinu XX veka, Francuska je bila jedna od najznačajnijih i najaktivnijih velikih sila na prostoru Balkana. U istoriji međunarodnih odnosa Srbije francusko prisustvo naročito snažno se osećalo, tako da je gotovo nemoguće pronaći značajan događaj u tom periodu gde Francuska nije bila makar sekundarni akter. Preimućstvo (možda i prokletstvo) svake velike ili globalne sile jeste da se njeno prisustvo „oseća“ u gotovo svakom kutku sveta i ta ideja je prisutna u geopolitici još od Fridriha Racela (*Friedrich Ratzel*)². Otuda i ne čudi da je Francuska, koja je bila na granici takvih sposobnosti do Drugog svetskog rata, ne samo imala svoje interese i na Balkanu, nego je aktivno delala u pravcu njihovih ostvarenja. Međutim, okončanje Drugog svetskog rata i bipolarna struktura svetskog geopolitičkog sistema dominirana od strane Sjedinjenih Američkih Država (u daljem tekstu SAD) i Sovjetskog Saveza, delegirala je Francusku u red država drugog reda. Iako je blizina Balkana Francuskoj otvarala mogućnosti za njeno aktivnije prisustvo, pomenuta dominacija SAD i Sovjetskog Saveza, druga strana Gvozdene zavese i prioritizacija interesa u frankofonoj Africi, dovela je do gotovo to apsolutnog odsustva Francuske sa Balkana.

Okončanje Hladnog rata nije učinilo mnogo u smislu francuskog povratka na Balkan. Iako je prepoznato u literaturi da je Francuska u ranim stadijumima ratova u Jugoslaviji težila aktivnijoj ulozi, ona je na kraju ostala u okvirima zajedničkog delovanja čitavog Severnoatlantskog saveza (u daljem tekstu NATO).³ Ostavši predominantno fokusirana na Afriku, francuska uloga na Balkanu ostala je vezana za Evropsku uniju (u daljem tekstu EU) i njeno delanje.⁴ Međutim, kada je prilikom svoje posete Srbiji, 15. jula 2019. godine, francuski predsednik Emanuel Makron (*Emmanuel Macron*) održao govor na srpskom jeziku, u javnosti je snažno odjeknula mogućnost veće uloge Francuske na Balkanu. Francuska, država čije se prisustvo bezmalo dva veka osećalo na prostoru Balkana, a koje je nakon Drugog svetskog rata naprasno nestalo, se vraća.

Ipak, značajnije od pomenute posete i govora, krajem aprila iste godine Francuska je objavila kratku tehničku notu nazvanu „Francuska strategija

² Friedrich Ratzel, „Studies in Political Areas. The Political Territory in Relation to Earth and Continent”, *American Journal of Sociology*, vol. 3, no. 3, 1897, pp. 299-300.

³ Pernille Reiker, *French Foreign Policy in a Changing World: Practising Grandeur*, Palgrave Macmillan, London, 2017, p. 109.

⁴ O fokusu Francuske na Afriku videti poseban broj časopisa *Journal of Strategic Studies* posvećenog pristupima vojnim intervencijama Francuske na području Afrike: Stefano Recchia and Thierry Tardy, „French military operations in Africa: Reluctant multilateralism”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 43, no. 4, 2020, pp. 473-481.

za Zapadni Balkan"⁵. Krajnje eksplicitno, u ovoj noti je naglašena težnja Makrona da „razvije istinsku strategiju za Zapadni Balkan“, primenom konkretnog skupa mera. Francuska ne samo da teži da se vrati na Balkan već iskazuje i „mapu puta“ koju nastoji da sledi. Pored toga, snažno francusko suprotstavljanje otpočinjanju pregovora o članstvu Severne Makedonije i Albanije, krajem 2019. godine, predstavlja važnu tačku u njenom odnosu prema politici EU na Balkanu. Važno je naglasiti da Francuska i EU u celini ne moraju imati identičnu politiku prema Zapadnom Balkanu. Otuda, Francuska ne samo da teži da se vrati na Balkan, na način iskazan strategijom, već i zna šta ne želi i aktivno se suprotstavlja tome. Time se mreža isprepletanih interesa moćnih država – SAD, Rusije, Nemačke i odskora Kine – dopunjava i Francuskom, dodatno komplikujući već dovoljno kompleksan geopolitički pejzaž Balkana.

Iako je moguće doći do navedenog zaključka osvrtnom na pomenute događaje, takav zaključak je ne samo preuranjen, već i nedovoljno potkrepljen. I pored činjenice da se mogu pronaći analize o značajnijoj zainteresovanosti i fokusu Francuske na Balkan, one su prevashodno kratke analize sa ili novinskih portala ili think-tank i sličnih organizacija.⁶ Sa druge strane, naučna istraživanja po pitanju savremenih odnosa Francuske prema Balkanu su relativno ograničena, sa gotovo isključivim posmatranjem odnosa Francuske kroz prizmu politike proširenja EU.⁷ U raskoraku između skorašnjeg ponašanja Francuske, značaja mogućeg povratka Francuske na Balkan po zemlje regiona i nedovoljnih akademskih razmatranja o ovoj temi, izranjaju brojna pitanja. Da li se Francuska vraća

⁵ *Ministre de L'Europe et des affaires etrangeres, France's strategy for the Western Balkans*, Last Updated in May 2019, Internet: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/europe/western-balkans-62918/>, pristupljeno: 02.05.2020.

⁶ Milan Nic, Daniela Schwarzer and Shahin Vallee, "Macron is Gambling Away EU influence in Balkans", *BIRN*, October 31st 2019, Internet: <https://balkaninsight.com/2019/10/31/macron-is-gambling-away-eu-influence-in-balkans/>; Milan Seghier, "Macron's Risky Balkans Bet", *German Marchall Fund*, November 4th 2019, Internet: <https://www.gmfus.org/blog/2019/11/04/macrons-risky-balkans-bet>; Loic Tregoures, "Macron's European ambition begins in the Balkans", *European Council of Foreign Relations*, July 3rd 2018, Internet: https://www.ecfr.eu/article/commentary_macron_europe_ambition_balkans; Loic Tregoures, "How to Understand France's 'Bad Cop' Role in the Balkans", *BIRN*, May 24th 2019, Internet: <https://balkaninsight.com/2019/05/24/how-to-understand-frances-bad-cop-role-in-the-balkans/>; Petrit Selimi, "Macron's Belgrade pivot", *Atlantic Council*, July 22nd 2019, Internet: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/macron-s-belgrade-pivot/>.

⁷ Natasha Wunsch, "Between indifference and hesitation: France and EU enlargement towards the Balkans", *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 17, no. 4, 2017, pp. 541-554; James Ker-Lindsay, Ioannis Armatokolas, Rosa Balfour and Corina Stratulat, "The national politics of EU enlargement in Western Balkans", *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 17, no. 4, 2017, pp. 511-522.

aktivnijoj ulozi na Balkanu, čemu Francuska teži na Balkanu i da li Francuska zaista ima *istinsku* strategiju za Zapadni Balkan – trenutno su ne samo pitanja bez odgovora, već gotovo da i nisu postavljena.

Uzimajući tekst dokumenta „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ kao osnovu, u radu će se ispitivati pristup Francuske Balkanu pod Emanuelom Makronom. Prvenstvena težnja ovog rada jeste utvrđivanje da li je Francuska pomenutim dokumentom utvrdila put svog delovanja na Balkanu, ili dokument predstavlja nagoveštaje budućih putanja delovanja i strategija kojom Francuska želi da ostvari svoj uticaj u regionu. Otuda je razumevanje značenja pojma strategija centralno za takav poduhvat, i u radu će prvo biti pružen osvrt na sam pojam strategije. Zatim, pažnja će biti posvećena „Francuskoj strategiji za Zapadni Balkan“ i razlaganju „mape puta“ koju Francuska teži da implementira na Balkanu, kao i posmatranju ovog dokumenta u odnosu na šire težnje Francuske pod Makronom.

O strategiji i njenom značenju

Upotrebljavanje termina strategija danas postaje vrlo problematično zbog toga što je dobrim delom sam pojam strategije izgubio svoje značenje ekstenzivnom upotrebom u svakodnevnom govoru.⁸ Uprkos toj činjenici, u akademskoj zajednici postoji značajna debata oko samog pojma strategije i njenog značenja. Štaviše, rasprave o značenju pojma strategije ne predstavljaju novinu jer je pluralitet misli o strategiji evidentan već u uvodnim razmatranjima francuskog admirala Raula Kasteksa (*Raoul Castex*) iz 1929. godine.⁹ Za većinu razmatranja univerzalna početna tačka predstavlja pozivanje na izvorno grčko značenje reči – *στρατηγός* – koja označava vojskovođu. Međutim, otpočinjanje rasprave od te tačke, iz današnje perspektive postalo je pomalo prekomerno i suvišno, jer je još od vremena Lidela Harta (*Liddell Hart*), Džona Fulera (*John F. C. Fuller*) Edvarda Mida Erla (*Edward Mead Earle*) i drugih autora, postalo evidentno da se pojam strategije ne može svesti isključivo na veštinu vojskovođe.¹⁰ Ukoliko bi tumačenje i primena pojma strategija ostala isključivo u okvirima ratovodstva, jedino logično tumačenje „Francuske strategije za Zapadni Balkan“, ali i „strateških“ dokumenata drugih država ka Balkanu, bi u tom slučaju bila priprema za vojnu akciju. Oslanjanjem na dela Karla fon Klauzevica (*Carl von Clausewitz*), kao verovatno druge po redu

⁸ Hew Strachan, „Lost meaning of Strategy“, *Survival*, vol. 47, no. 3, 2005, pp. 33-54.

⁹ Raul Kasteks, *Strategiske teorije I*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1960, str. 11-36.

¹⁰ Liddell Hart, *Strategy*, 2nd edition, Penguin Books, New York, 1991; J. F. C. Fuller, *The Foundations of the Science of War*, Hutchinson & CO, LTD., London, 1926; Edward Mead Earle, „National Defense and Political Science“, *Political Science Quarterly*, vol. 55, no. 4, Dec., 1940, pp. 481-495.

univerzalne tačke gotovo svake rasprave o strategiji, mogućnost prevazilaženja čisto vojnog domena postaje evidentnija. Prema Klauzevicu, rat predstavlja produžetak politike drugim sredstvima, odnosno „istinski politički instrument“,¹¹ dok je strategija „upotreba angažovanja za ciljeve rata“.¹² Time, ukoliko je rat politički instrument a strategija svojevrsna „putanja“ ka ostvarenju ciljeva rata, razumno je zapitati se da li se strategijom mogu označiti i upotrebe angažovanja kada se koriste drugi instrumenti koji državi stoje na raspolaganju, i to ne samo u ratu. Prema Erlu, to je ne samo moguće nego je i potrebno zato što je strategija „veština vladanja i iskorišćavanja svih sredstava kojima jedan narod ili koalicija naroda raspolaže u datom trenutku“.¹³ Erlow argument suštinski počiva na istovetnom uvidu kao i argument Andre Bofra (*Andre Beaufre*), da totalni rat današnjice zahteva totalnu strategiju.¹⁴

Međutim, važno je naglasiti dve ključne tačke. Prvo – prevazilaženje čisto vojničkog domena ne znači njegovo stavljanje u drugi plan, pa čak ni stavljanje u istu ravan ekonomskih, političkih i drugih domena sa vojnim. Kako navodi Ričard Bets (*Richard Betts*), vojna moć je ostala „ključni sastojak strategije“.¹⁵ Drugo – navedena linija razmišljanja približava određenje generalnog pojma strategije pojmu velike strategije (*grand strategy*) oko kojeg postoji još kompleksnija debata sa raznolikim konceptualizacijama.¹⁶ Kao jedna od mogućih definicija velike strategije jeste da predstavlja „najviši nivo nacionalnog državnštva kojim se utvrđuje kako države, ili druge političke jedinice, stavljaju prioritet na, ali i mobilišu vojne, diplomatske, političke, ekonomske i druge izvore moći da bi ostvarili ono

¹¹ Carl von Clausewitz, *On War*, Oxford University Press, Oxford, 2007, p. 28.

¹² *Ibid.*, p. 74.

¹³ Edvard Mid Erl, „Uvod“, u: Edvard Mid Erl (ur.), *Tvorci moderne strategije: Vojno delo*, Beograd, 1952, str. 1-6. (str. 2-3)

¹⁴ Andre Bofr, *Uvod u strategiju*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1968, str. 30.

¹⁵ Richard K. Betts, *American Force: Dangers Delusions and Dilemmas in National Security*, Columbia University Press, New York, 2012, p. 23.

¹⁶ Videti: Nina Silove, „Beyond the Buzzword: Three Meanings of ‘Grand Strategy’“, *Security Studies*, vol. 27, no. 1, 2018, pp. 27-57; Iver Neumann and Henrikki Heikka, „Grand Strategy, Strategic Culture, Practice: The Social Roots of Nordic Defence“, *Cooperation and Conflict*, vol. 40, no. 1, 2005, pp. 5-23; Richard K. Betts, „The Grandiosity of Grand Strategy“, *The Washington Quarterly*, vol. 42, no. 4, 2020, pp. 7-22; Hal Brands, *What Good is Grand Strategy*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2014; Therry Balzacq, Peter Domborowski and Simon Reich, *Comparative Grand Strategy: a Framework and Cases*, Oxford University Press, Oxford, 2019; za odličan pregled literature o velikoj strategiji videti: Paul van Hooft, *Grand Strategy*, Oxford Bibliographies, International relations, 2017, Internet: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0218.xml>

što percipiraju da su njihovi interesi“.¹⁷ Zapravo, citirani argument Erla i jeste išao u pravcu potrebe za uspostavljanjem pojma velike strategije, kao što je i Bofrov.¹⁸ Ali poistovetiti veliku strategiju i strategiju je podjednako problematično, kao i svođenje strategije na ratovodstvo. Ukoliko imamo na jednoj strani spektra ekstrem ortodoksnog insistiranja da strategija ostane isključiva kategorija za razmatranja vojskovođa,¹⁹ onda bi ideja da je sva strategija velika strategija predstavljala ekstrem s druge strane spektra. „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ bi time predstavljala vrhovnu „putanju“ u delovanju Francuske, što svakako nije slučaj.

Pokušaj da se u ovom radu prikaže sav pluralitet misli o strategiji prevazilazi njegove okvire, međutim u postojećoj literaturi se mogu pronaći primeri takvog poduhvata.²⁰ Evidentno je da brojni autori, iako pridaju značaj drugim sredstvima, i dalje vide strategiju kao prvenstveno fokusiranu na vojnu moć.²¹ Jednostavno rečeno, „tvrda prinuda“ ostala je za mnoge stožer strategije. Međutim, prateći Džozefa Naja (*Joseph Nye*), i njegovo uvođenje pojma meke moći (*soft power*), željeni ishodi se ne moraju ostvariti isključivo „tvrdom prinudom“.²² Otuda, kao što možemo govoriti o tvrdim, prevashodno vojnim strategijama, moguće je i govoriti o „mekim“ strategijama zasnovanim prvenstveno na nevojnim sredstvima. Parafrazirajući Harta, kod strategije su nekada „najmekša sredstva“ najefektivniji put do cilja.²³

Upravo navedena koncepcija veze između cilja ili ishoda i sredstava predstavlja jednu od stožernih tačaka pri mnogim određenjima strategije. U svom nastojanju da definiše vojnu strategiju, američki pukovnik Artur Like (*Arthur Lykke Jr.*) odredio je strategiju kao produkt „ishoda (*ends*) (ciljeva (*objective*) kojima neko teži), plus načina (*ways*) (pravca delovanja), plus sredstava (*means*) (instrumenata kojima se određeni ishod može ostvariti)“.²⁴

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Bofr vidi totalnu strategiju kao sinonim za veliku strategiju. Videti: Andre Bofr, *Uvod u strategiju*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1968, str. 30.

¹⁹ Na čemu insistira Hju Strahan. Videti: Hew Strachan, „Lost meaning of Strategy“, op. cit.

²⁰ Beatrice Heuser, *The Evolution of Strategy: Thinking War from Antiquity to the Present*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

²¹ Liddell Hart, *Strategy*, op. cit., p. 321; Michael Howard, „The Forgotten Dimension of Strategy“, *Foreign Affairs*, vol. 57, no. 5, 1979, p. 975; Colin Gray, *Theory of Strategy*, Oxford University Press, Oxford, 2018, p. 44; Richard K. Betts, „Is Strategy an Illusion?“, *International Security*, vol. 25, no. 2, fall 2000, p. 5.

²² Džozef Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012.

²³ Liddell Hart, *Strategy*, op. cit., p. 5.

²⁴ Arthur F. Lykke, „Defining Military Strategy“, *Military Review*, vol. LXIX, no. 5, May 1989, p. 3.

Spoj između ishoda i sredstava ne predstavlja Likeovu novinu, jer je ona vidljiva i u ranijim radovima.²⁵ Međutim, i pored postojanja neslaganja sa Likeovim određenjem strategije,²⁶ ono je u velikoj meri prihvaćeno jer pruža dve prednosti: prvo – pored ishoda i sredstava uključuje i načine, sadrži prednosti jer omogućava izbegavanje mogućnosti da se strategija svede isključivo na razmatranja materijalne premoći; i drugo – na osnovu ovakvog određenja mogu se relativno lako izvesti sekundarne kategorije poput vojne ili velike strategije. Iako u literaturi postoje neslaganja sa Likeovim određenjem strategije,²⁷ ono je u velikoj meri prihvaćeno upravo iz razloga što omogućava shvatanje strategije koje je primenjivo za širi korpus slučajeva, prevazilazeći isključivo ratovodstvo, dok istovremeno pruža korisno analitičko sredstvo. Ipak, u navedenoj definiciji strategije Artura Likea moguće je identifikovati nedostajuću kariku kojom bi se obuhvatio politički *ratio* zbog kog je strategija osmišljena i implementirana. Politički cilj na osnovu kojeg se formuliše i implementira strategija ne mora biti istovetan, primera radi, vojnom cilju koji se ostvaruje (vojnom) strategijom.²⁸ Dok vojnik teži porazu protivnika, donosilac odluka teži određenoj političkoj dobiti. U suprotnom, rat bi se sveo na bezumno nasilje isključivo zarad samog nasilja, čineći strategiju suštinski nebitnom. Kada Like navodi ishode on se prevashodno fokusira na one ciljeve koje strategija teži da ostvari. Iako se na osnovu celokupnog rada može naslutiti da je Like svakako imao u vidu važnost politike i političkog cilja, u samom određenju strategije je navedeni momenat izostao.

U drugim određenjima je trenutak političke volje zbog koje se strategija formuliše i implementira eksplicitnije iskazan. Andre Bofr određuje strategiju kao „veštinu dijalektike volja uz upotrebu sile zarad rešenja...sukoba“.²⁹ Prema njegovom tumačenju konačni cilj strategije jeste da se protivnik „primora da prihvati uslove koji mu se žele nametnuti“,³⁰ odnosno razlog zašto se strategija formuliše i implementira, tj. politički *ratio* predstavlja ostvarivanje volje države. Ipak, i Bofrovo određenje ima svojih ograničenja. Iako eksplicitno odbacuje svođenje strategije na ratovodstvo, prinuda ostaje njena centralna komponenta. Takođe,

²⁵ Na primer videti Liddell Hart, *Strategy*, op. cit.; Hadley Bull, „Strategic Studies and Its Critics“, *World Politics*, vol 20. No. 4, July 1968, p. 593.

²⁶ Jeffrey W. Meiser, „Are our strategic models Flawed? Ends+Ways+Means = (Bad) Strategy“, *Parameters*, vol. 46, no. 4, Winter 2016-2017, pp. 81-91.

²⁷ Jeffrey W. Meiser, „Are our strategic models Flawed? Ends+Ways+Means = (Bad) Strategy“, *Parameters*, vol. 46, no. 4, Winter 2016-2017, pp. 81-91.

²⁸ Lukas Milevski, „Enunciating Strategy: How to Talk about Strategy Effectively“, *Military Strategy Magazine*, vol. 7, no. 1, Spring 2020, pp. 18-25.

²⁹ Andre Bofr, *Uvod u strategiju*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1968, str. 21.

³⁰ Ibid.

dijalektička priroda strategije, prema Bofru, nagoveštava da strategija postoji u slučajevima kada postoje dve strane sa suprotstavljenim voljama. Time, formulacija i implementacija određene strategije jeste pogodna isključivo u situacijama kada postoje dve strane čije se težnje sučeljavaju. Otuda i ne čudi stavljanje prinude u prvi plan pošto to predstavlja konačno sredstvo odluke koja volja će se ostvariti. Na kraju se odnosi, naslanjajući se na prethodno Bofrovo određenje a s obzirom na to da pretpostavlja postojanje dveju volja koje su suprotstavljene, prvenstveno na nametanje volje. Međutim, upitno je da li je neophodno strategijom isključivo nametnuti volju, ili to predstavlja specifičan slučaj u uslovima postojanja suprotstavljenih volja. Ukoliko je volja države A, relativno kompatibilna sa voljom države B, da li je u tom slučaju reč o nametanju volje ili uopštenije o ostvarenju volje? U slučajevima vojne strategije teško da možemo izbeći govor o nametanju volje, međutim u slučajevima drugih elemenata nacionalne moći to postaje moguće i potrebno, da bi se dobilo potpunije određenje strategije kao generalnog pojma.

Kombinujući zapažanja navedenih autora, radno određenje strategije koja će se koristiti u ovom radu jeste *skup alociranih sredstava, primenjenih na odlučene načine, da bi se ostvarili postavljeni ciljevi kojima države teže da ostvare ili nametnu svoju volju.*

Strategija ili geostrategija?

„Francuska strategija za Zapadni Balkan“ otvara jedno interesantno teorijsko pitanje o samom pojmu strategije i njenom odnosu sa srodnim pojmom geostrategije. Koncept strategije, postavljen u prethodnim poglavljima, predstavlja generalnu odrednicu kojom se označava lanac sredstava, načina i ciljeva zarad ostvarivanja ili nametanja volje. Ukoliko se primenjuju vojna sredstva govorimo o vojnoj strategiji, ukoliko se koriste ekonomska sredstva govorimo o ekonomskoj strategiji, ukoliko su uključeni svi elementi nacionalne moći na najvišem nivou državnosti govorimo o velikoj strategiji. Međutim da li je to dovoljno da bismo imali adekvatan analitički aparat za razumevanje strateškog ponašanja država? Ukoliko imamo isuviše generalan pojam kojim možemo označiti relativno slične pojave, dolazimo u opasnost njihovog izjednačavanja. Reći da je strategija opkoljavanja SAD tokom Hladnog rata istovetna „Francuskoj strategiji za Zapadni Balkan“ je problematično sa analitičke tačke gledišta. Niti možemo uporediti uloge koji su u igri, niti ciljeve koje države teže da ostvare, niti raspon alociranih sredstava, pa ni spektar načina. Sa druge strane, kao što će biti prikazano u narednim poglavljima, „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ istovremeno kombinuje više elemenata nacionalne moći, integrišući sredstava i ekonomije i politike i kulture, dok opseg svog delovanja prostorno definiše na regionalnom nivou, i otuda

nije isključivo vezana za interakciju dveju volja, odnosno Francuske *vis-à-vis* druge države.

Deluje da najelegantnije rešenje predstavlja aproprijaciju i relativnu rekonceptualizaciju pojma geostrategije, koja kao spoj geografije i strategije pruža adekvatnu osnovu da se istovremeno obuhvati višestrukost sredstava i regionalni opseg „Francuske strategije za Zapadni Balkan“, izbegne konceptualno „rastezanje“ (*conceptual “stretching”*) strategije, ali da se takođe i preciznije odredi sama geostrategija. Ukoliko je, kako Hju Strahan tvrdi, strategija izgubila svoje značenje, geostrategija je u tom pogledu otišla više koraka dalje.³¹ Problem sa pojmom geostrategija jeste što se u savremenoj istraživačkoj praksi neretko sveo na pridev, pre nego na analitičko sredstvo. Govori o geostrateškim interesima, geostrateškim okolnostima, geostrateškoj stvarnosti, često ne pružaju čitaocu značenje geostrategije kojom se interesi, okolnosti i stvarnost konkretizuju i potpunije razumevaju. U postojećoj literaturi postoje brojna određenja geostrategije koja variraju od strateškog menadžmenta geopolitičkih interesa, vojne geopolitike, škole misli u geopolitici, do krovnog pojma koji uključuje geopolitiku i geoekonomiju, i drugih određenja.³²

Navedeni pluralitet određenja geostrategije, gde nema makar relativno jasnog konsenzusa oko njenog značenja, dovodi u pitanje vrednost samog pojma za istraživanja. Iako zahteva dalja ispitivanja, deluje da viđenje geostrategije kao sekundarne kategorije strategije koja uključuje primenu višestrukih sredstava koja stoje na raspolaganju državi pri delanju u prostorno definisanom okviru, pruža zadovoljavajući okvir kojim bi se značenje geostrategije povratilo, a istraživanja strategije obogatila. Štaviše, s obzirom na vezu između geopolitike i strateških studija, održavanu i tokom perioda marginalizacije geopolitike,³³ određenje geostrategije kroz međusobno prožimanje uvida obe discipline ne predstavlja barijeru, već omogućava potpuniji uvid u razumevanje ponašanja država, poput onog iskazanog u „Francuskoj strategiji za Zapadni Balkan“.

³¹ Hew Strachan, „Lost meaning of Strategy“, op. cit., p. 34.

³² Andreas Dorpalen, *The World of General Haushofer*, Kennikat Press, Port Washington, 1966, pp. 284-285; Zbignjev Bžežinski, *Velika Šahovska tabla*, CID i Romanov, Podgorica i Banja Luka, 2001, str. 7; Martin Ira Glassner and Harm de Blij, *Systemic Political Geography*, 3rd Edition, John Wiley and Sons, New York, 1980, pp. 264-268; Mikael Wigell and Antto Vihma, „Geopolitics versus geoeconomics: the case of Russia’s geostrategy and its effects on the EU“, *International Affairs*, vol. 82, no. 3, 2016, p. 606.

³³ Leslie Hepple, „The revival of geopolitics“, *Political Geography Quarterly*, vol. 5, no. 4, October 1986, p. 23.

Francuska (geo)strategija za Zapadni Balkan

Razmatranje značenja termina geostrategije i njenog odnosa sa strategijom naglašeno je prvenstveno zato što deluje da je Francuska istorijski posmatrala balkanska pitanja prevashodno geostrateški, odnosno fokusirajući se na celokupan region pre nego na pojedinačne države ili pitanja. Napoleon III je podržavao zamisli balkanskih zemalja o pobuni protiv Osmanskog carstva, u vreme osnivanja Prvog balkanskog saveza u šezdesetim godinama XIX veka³⁴. Pre toga, poljski plemić Adam Čartorski (*Adam Czartoryski*), koji je delovao iz Pariza, posredstvom člana svoje organizacije Franje Zaha bio je značajan u formulisanju Načertanija, koje su u njihovoj koncepciji bile okrenute težnji za ujedinjenjem svih Južnih Slovena.³⁵ Kasnije, nakon završetka Prvog svetskog rata, za odnos Francuske se takođe može reći da je bio geostrateški iz razloga što je aktivno pomagala i podsticala uspostavljanje Male Antante ali i Balkanskog pakta. Iako je nesporno da je Francuska na Balkanu istorijski delovala i bilateralno, takav odnos se pre može tumačiti kroz prizmu pojma stožerna država (*pivot state*), odnosno oslanjanja na određenu državu u jednom regionu koja je ključna za ostvarivanje uticaja u tom region.³⁶ Za tekst dokumenta „Francuske strategije za Zapadni Balkan“ može se reći da prati sličnu logiku. Iako je u samom tekstu jasno naznačena težnja Francuske ka „uvećanju bilateralne kooperacije sa zemljama regiona“,³⁷ ciljevi, načini i sredstva koje Francuska nastoji da primeni su istovetni za sve države Zapadnog Balkana. U samom dokumentu, jedini slučajevi kada se određene države eksplicitno pominju jesu u uvodnim delovima dokumenta i kod prve mere koja se fokusira na poboljšanje političkih odnosa između Francuske i država regiona.³⁸

Sam dokument otpočinje kratkim osvrtom na situaciju na Zapadnom Balkanu od početka XXI veka do danas. Pominjući okončanje sukoba iz devedesetih, priključenje Slovenije i Hrvatske EU i napretku koji je, prema Francuskoj, region ostvario u ovom vremenskom periodu, u dokumentu se zaključuje da i dalje postoje značajni izazovi pred zemljama regiona. Kao ključni su identifikovani politički, ekonomski i socijalni izazovi, teškoće u očuvanju vladavine prava, kao i bezbednosna pitanja povezana

³⁴ James J. Reid, *Crisis of the Ottoman Empire: Prelude to Collapse 1839–1878*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2000, p. 309.

³⁵ Uroš Tatić, „Ilija Garašanin i Francuska“, *Istorijski časopis*, vol. LXII 2013, str. 245-275.

³⁶ Robert S. Chase, Emily B. Hill and Paul Kennedy, „Pivotal States and U.S. Strategy“, *Foreign Affairs*, vol. 75, no.1, 1996, pp. 33-51.

³⁷ *Ministre de L'Europe et des affaires etrangeres, France's strategy for the Western Balkans*, Last Updated in May 2019, Internet: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/europe/western-balkans-62918/>, accessed on 02.05.2020.

³⁸ Ibid.

sa „eksternim uticajima koji odvrćaju region od njegovog evropskog poziva (*vocation*)“.³⁹ Značaj identifikovanih izazova leži u tome što su konkretne mere koje Francuska teži da implementira na Zapadnom Balkanu direktno povezane sa njima. Kao odgovor na navedeno „stanje“, u tekstu (geo)strategije se eksplicitno navodi želja predsednika Makrona da Francuska doprinese njenom poboljšanju. U tekstu je rečeno da je „francuski predsednik želeo da Francuska razvije istinsku strategiju za Zapadni Balkan...da osigura stabilizaciju...Zapadnog Balkana, njihovog ekonomskog i socijalnog razvoja, i da ojača vladavinu prava“.⁴⁰

Iz navedene rečenice značajne su dve tačke. Prvo, težnja za razvojem istinske (geo)strategije upućuje na implicitno priznanje postojanja brojnih dokumenata i postupaka koje, iako označene kao strateške, to ne predstavljaju. Takođe, ovim se nagoveštava da Francuska teži jednom „ozbiljnijem“ pristupu gde će kroz ostvarenje postavljenih ciljeva, primenjenih na odlučene načine, upotrebom alociranih sredstava, težiti da ostvari svoju volju na Zapadnom Balkanu. Insistiranje na istinskoj strategiji, za šta se može reći da ne predstavlja tipičnu formulaciju u dokumentima ovog tipa, predstavlja verovatno najindikativniju tačku koja skreće pažnju na percepciju važnosti ovog dokumenta od strane Francuske. Ona istovremeno predstavlja i kritiku brojnih „strateških“ dokumenata koji su ostali „mrtva slova na papiru“, ali i signal od strane Francuske državama Zapadnog Balkana da je odlučna u svojim namerama. Drugo, u ovom pasusu primetni su i postavljeni ciljevi. Osiguravanje stabilizacije, ekonomski i socijalni razvoj i ojačavanje vladavine prava, predstavljaju primarne ciljeve koje Francuska teži da ostvari svojom (geo)strategijom za Zapadni Balkan. Međutim, oni se mogu označiti kao posebni ciljevi, postavljeni u svrhu centralnog cilja koji predstavlja „stabilizaciju“ regiona.⁴¹

Postavljeni ciljevi predstavljaju orijentir na osnovu kojih se u daljem tekstu dokumenta navode „konkretne mere“. Grupisane u tri odeljka, mere se odnose na političke odnose Francuske sa državama regiona, bilateralnoj saradnji sa državama kroz četiri tematska polja (ekonomski i socijalni razvoj, bezbednost, pravosuđe i odbrana), ali i podupiranje postojeće podrške EU regionu u procesu približavanja Uniji.⁴² Najdetaljniji od ova tri je drugi odeljak o bilateralnoj saradnji u kom su za svako od četiri tematska polja navedene aktivnosti koje Francuska nastoji da ostvari. Pored toga, u ovom odeljku su najdetaljnije navedeni konkretni načini na koje Francuska nastoji da ostvari ciljeve (geo)strategije za Zapadni Balkan.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

Načini na koje Francuska nastoji da ostvari ciljeve variraju u zavisnosti od tematskog polja. Ekonomski i socijalni razvoj oslanja se na delovanje Francuske razvojne agencije (*Agence française de développement*) i Regionalne kancelarije za saradnju mladih; Bezbednosno polje zasniva se na borbi protiv ilegalne trgovine lakim oružjem, uspostavljanjem zajedničkih policijsko-obaveštajnih jedinica i borbe protiv terorizma i radikalizma; Pravosudno polje na borbi protiv organizovanog kriminala, finansijskog i ekonomskog kriminala, trgovine oružjem, narkoticima i ljudima; i odbrambeno polje zasnovano na uspostavljanju dijaloga, posete vojnih predstavnika, zajedničko učešće u mirovnim misijama i obuku oficira sa Zapadnog Balkana u Francuskoj.⁴³

Formulacija teksta „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ ukazuje da se zaista može govoriti o strateškom dokumentu. U njemu su sistematično postavljeni ciljevi koji se teže ostvariti, kao i načini na koje će se ostvariti. Međutim, sredstva su većim delom samo nagoveštena, bez zalaženja u detalje. Posredstvom načina, evidentno je da „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ počiva i na ekonomskim, kulturološkim i delimično vojnim sredstvima. Francuska razvojna agencija, Regionalna kancelarija za saradnju mladih, različiti mehanizmi kooperacije i zajednički timovi, kao i bilateralni sastanci i obuke predstavljaju sredstva, ali se na osnovu njih ne može utvrditi kapacitet koji će Francuska uložiti u implementaciju svoje strategije. Izuzev pominjanja inicijalne cifre u iznosu od 100 do 150 miliona evra godišnje od strane Francuske razvojne agencije, većina drugih sredstava je nedovoljno detaljno opisana.⁴⁴ Primera radi, da li će Francuska obučavati tri oficira godišnje ili tri stotine pravi značajnu razliku u njenom uticaju na Zapadnom Balkanu. Ekonomija sile (*Economy of force*) je značajan aspekt pri svakom strateškom razmatranju, i detaljnije informacije o ovom aspektu bi doprinele boljem razumevanju stepena buduće angažovanosti Francuske na Balkanu.

Čemu teži Francuska?

Iako se došlo do zaključka da se „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ može, u načelu, označiti kao (geo)strategija, značajno je istaći da navedeni ciljevi, sredstva i načini koji su definisani „Francuskom strategijom za Zapadni Balkan“ malo govore o volji Francuske koju teži da ostvari na prostoru Zapadnog Balkana. Pri određenju strategije, naglašeno je da se strategija formuliše i implementira zarad ostvarivanja ili nametanja volje države. Kako je utvrđivanje pomenute volje značajno da bismo mogli govoriti o istinskoj strategiji, tako je značajno i da bismo

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

se približili razumevanju implikacija koje „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ donosi. Doduše, očekivati da će se u javno dostupnom dokumentu pronaći jasna i nedvosmislena „vizija“ Zapadnog Balkana kakvog ga Francuska želi je samozavaravajuće u najboljem slučaju. U načelu, moguće je identifikovati četiri generalna motiva na osnovu kojih je formulisana „Francuska strategija za Zapadni Balkan“.

Prvo, označavanje primarnog cilja „stabilizacije“ Zapadnog Balkana može se protumačiti kao volja Francuske koja počiva na altruističkoj težnji da „pomogne“ državama Zapadnog Balkana. Drugo, i najeksplicitnije nagovešteno u samom tekstu, ona se može protumačiti kao dodatna potpora postojećem delovanju EU na prostoru Zapadnog Balkana. Treće, polja bezbednosti i pravde koja se u značajnoj meri fokusiraju na pitanja organizovanog kriminala i radikalizacije, mogu se razumeti kao nastojanje Francuske da svojim geostrateškim delovanjem na Zapadnom Balkanu ograniči mogućnosti delovanja onih kriminalnih organizacija od kojih posledice trpi i Francuska. I na kraju, volja Francuske se može posmatrati u širem kontekstu međunarodnih zbivanja i generalnijih težnji i postupaka Makronove administracije.

Od navedenog, upitno je u kojoj meri se može osloniti na prva dva. Pretpostavka benevolentnosti i altruističkih pokretača ponašanja država vrlo je izrazito problematična iz perspektive većine teorija međunarodnih odnosa. Sa druge strane, isključiva potpora delovanju EU pomalo ulazi u kontradikciju sa skorašnjim naporima Francuske i njihovom insistiranju na reformi same Unije i procesa pridruženja. Makronovo „ne“ Severnoj Makedoniji i Albaniji predstavlja možda najbolji primer delimično suprotstavljenih volja Francuske i EU. Po pitanju fokusa na borbu protiv organizovanog kriminala i radikalizacije moguće je pronaći tačke oslonca na osnovu kojih se može razumeti volja Francuske. Međutim, ovo predstavlja posledicu širih problema pre nego centralni problem. Kako je navedeno u Strateškom pregledu odbrane i nacionalne bezbednosti Francuske iz 2017. godine, radikalni pokreti i kriminalne grupe mogu da iskoriste slabosti regiona.⁴⁵ Iako Francuska nesumnjivo vidi radikalne pokrete i kriminalne grupe kao destabilišuću silu, oni su pre posledica nedostatka „stabilnosti“ nego primaran uzrok iste. Otuda deluje najsvrsishodnije ispitivati volju Francuske, na osnovu koje je formulisana njihova (geo)strategija za Zapadni Balkan, kroz širi kontekst međunarodnih zbivanja, pre svega kroz prizmu velike strategije Francuske pod Makronom i viđenja porasta uticaja Rusije i Kine na Zapadnom

⁴⁵ *Ministre des Armees, French Defence and National Security Review 2017*, October 2017, p. 24, Internet: <https://www.defense.gouv.fr/layout/set/popup/content/download/520198/8733095/version/2/file/DEFENCE+AND+NATIONAL+SECURITY+STRATEGIC+REVIEW+2017.pdf>, pristupljeno: 22.05.2020.

Balkanu, ali i Makronove strategije za EU. Uticaji drugih država na zemlje Zapadnog Balkana, kao i efekti po bezbednost evropskih država u slučaju „povratka nemira na Balkanu“,⁴⁶ definisani su i u „Francuskoj strategiji za Zapadni Balkan“ i u Strateškom pregledu kao značajni aspekti koji zahtevaju pažnju Francuske.

*Strategija za Zapadni Balkan
kroz prizmu Makronove velike strategije
i odnosa sa Rusijom i Kinom*

Od uspostavljanja francuske Pete republike, postoji relativan konsenzus da je velika strategija Francuske otelotvorena kroz *grandeur*,⁴⁷ odnosno viđenje izuzetnosti Francuske i delanje u pravcu očuvanja i unapređenja izuzetnosti. Ključni elementi pomenute velike strategije predstavljaju „traganje za statusom i rangom, potreba za autonomijom u donošenju odluka oličenog u *force de frappe*,⁴⁸ uzdržanosti prema hegemoniji SAD, prioritizacijom nacionalne odbrane i centraliteta Francuske države“.⁴⁹ Iako određeni autori prate korene navedene velike strategije još od vremena Luja XIV,⁵⁰ *grandeur* se prevashodno odnosi kao objašnjenje ponašanja Francuske tokom Hladnog rata i njenog suprotstavljanja dominaciji SAD nad Zapadnim blokom uz težnju za sopstvenom autonomijom.⁵¹

Okončanjem Hladnog rata i ponovnim vraćanjem Francuske u rad NATO tokom devedesetih, pojavile su se prve naznake da *grandeur* prestaje da bude vodilja ponašanja Francuske na međunarodnoj sceni.⁵² Međutim, za razliku od perioda Hladnog rata oko kojeg postoji konsenzus, postoje viđenja da je velika strategija Francuske danas i dalje vođena istim

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ U bukvalnom prevodu veličina, izuzetnost.

⁴⁸ U bukvalnom prevodu *force de frappe* predstavljalo bi silu udarca. U posmatranom kontekstu, njime se može označiti sposobnost odvratanja (*deterrence*), odnosno prvog udara (*first strike capability*) Francuske.

⁴⁹ Therry Balzacq, "France", in: Therry Balzacq, Peter Domborowski and Simon Reich (eds.), *Comparative Grand Strategy: a Framework and Cases*, Oxford University Press, Oxford, 2019, pp. 99-122 (p. 99).

⁵⁰ Jacques Fontanel and Jean-Paul Herbert, "The end of the 'French Grandeur Policy'", *Defence and Peace Economics*, vol. 8, no. 1, 1997, p. 37.

⁵¹ Za odnos predsednika Francuske od Šarla de Gola do Fransoa Olanda prvenstveno prema dubljim evropskim integracijama videti: Maja Kovačević i Dejana Vukasović, „Francuska i koncept evropskog suverenizma na raskršću integracije“, *Međunarodni problemi*, vol. LXXII, br. 3, 2020, str. 503-508.

⁵² Ibid.

principima.⁵³ Ipak, od dolaska Emanuela Makrona na vlast u Francuskoj i politika koje je on inicirao od tada, sve više argumenata ide u prilog postepenoj promeni u velikoj strategiji Francuske. U svom razmatranju savremene velike strategije Francuske pod Makronom, Tjeri Balzacq (*Thierry Balzacq*) ističe da je došlo do promene u koncepciji, menjajući veliku strategiju Francuske od *grandeur* ka liberalnom angažovanju (*liberal engagement*).⁵⁴ Prema Balzaku, liberalno angažovanje počiva na sedam ključnih pretpostavki: teretu koji međuzavisnost donosi u multipolarnom svetu, neophodnosti saradnje sa SAD, manjem isticanju izuzetnosti i prestiža pri strateškom planiranju, efektivnosti savezništava koje prevazilazi unilateralnu aktivnost, favorizovanju onih država koje poštuju normativne principe, demokratske vrednosti su preduslov za stabilnost i sučeljavanje sa rastućim silama kroz multilateralne institucije.⁵⁵

Elementi Makronove velike strategije postali su evidentniji nakon objavljivanja „Francuske strategije za Zapadni Balkan“. U intervjuu koji je dao za časopis *The Economist*, Makron je naglasio „moždanu smrt“ NATO, insistirajući na neophodnosti veće vojne autonomije EU koja neće zavisiti od SAD da bi se odbranila.⁵⁶ Pored toga, u govoru na ambasadorskoj konferenciji, 27. avgusta 2019, Makron je znatno direktnije govorio o promenama koje se dešavaju u strukturi svetskog geopolitičkog sistema, od ponašanja SAD, Rusije i Kine do izazova degradacije životne sredine, ali i strategiji koju Francuska i EU treba da primene.⁵⁷ Eksplicitno navodeći da je međunarodni poredak pred svojim najvećim izazovom, Makron insistira na zajedničkom delovanju, zarad zaštite zajedničkih vrednosti.⁵⁸ Interesantno je primetiti da u navedenom govoru Makron predominantno govori strateškim rečnikom. Sam pomen termina strategija višestruko je učestalije od pominjanja spoljne politike, bilo da je reč o neophodnosti formulacije i implementacije strategije Francuske, bilo da je reč o strategijama i strateškom delovanju drugih država u svetskom geopolitičkom sistemu.

Makronova velika strategija liberalnog angažovanja počiva na ideji evropskog suverenizma, odnosno snažne i ujedinjene Evrope koja zajedno

⁵³ Pernille Reiker, *French Foreign Policy in a Changing World: Practising Grandeur*, op. cit., p. 160.

⁵⁴ Thierry Balzacq, „France“, op. cit.

⁵⁵ Ibid, pp. 107-108.

⁵⁶ „Emmanuel Macron in his own words“, *The Economist*, 7th November 2019, Internet, <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-in-his-own-words-english>, pristupljeno: 24.05.2020.

⁵⁷ Emmanuel Macron, *President sets out French foreign policy goals*, 27th August, 2019, Internet, <https://uk.ambafrance.org/President-sets-out-French-foreign-policy-goals>, pristupljeno: 24.05.2020.

⁵⁸ Ibid.

sa partnerima u drugim delovima sveta može efikasno i efektivno da se suprotstavi svim izazivačima postojećeg međunarodnog poretka i vrednosti na kojima počiva.⁵⁹ Posmatrana kroz prizmu navedene velike strategije, volja Francuske kojom je vođena formulacija „Francuske strategije za Zapadni Balkan“ postaje evidentnija. Kako se za Makronovu Francusku svet nalazi u procesu značajnih promena svetskog geopolitičkog sistema koji preta da uruši postojeći međunarodni poredak, suprotstavljanje rastućim, revizionističkim silama u širenju njihovog uticaja je ključno. Štaviše, u pomenutom govoru, Makron se direktno osvrnuo i na Balkan ističući da:

„Imati evropsku strategiju takođe znači misliti o evropskim granicama, našim marginama, našim susednim državama koje nas mnogo vole i gde bismo trebali ponovo uložiti [napore] tako da ne dozvolimo neevropskim silama da preduzmu akciju umesto nas. Ukoliko ne, sudbina Zapadnog Balkana će biti odlučena od strane SAD, Rusije i Turske... Ja bih voleo da mi alociramo resurse u ovo područje i da postanemo efektivniji“.⁶⁰ I „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ i Strateški pregled odbrane i nacionalne bezbednosti insistiraju na sličnim aspektima. U samom tekstu „Francuske strategije za Zapadni Balkan“ suprotstavljanje uticajima trećih država je identifikovano kao jedan od ishoda koji se teže ostvariti. Međutim, posmatrajući kroz prizmu Makronove velike strategije, deluje da ni Francuska, ali ni ostale neevropske države od kojih su Rusija i Kina najaktivnije, ne teže klasičnijim sredstvima u cilju pridobijanja uticaja na Balkanu. Čini se da je u pitanju nadmetanje meke moći, gde se sučeljavanje prevashodno odvija oko vrednosti koje bi države i društva Zapadnog Balkana trebale da usvoje. Zato se „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ može posmatrati kao geostrategija Francuske, proistekla iz njene velike strategije, koja je usmerena ka regionu Zapadnog Balkana zarad proizvođenja uticaja u regionu, u cilju ostvarenja šire volje oblikovane kroz veliku strategiju.

Strategija za Zapadni Balkan kroz prizmu Makronove strategije za Evropsku uniju

U prethodnom poglavlju je ispitivana volja Francuske kojom je vođena formulacija „Francuske strategije za Zapadni Balkan“ kroz prizmu velike strategije Francuske pod vođstvom Emanuela Makrona. Međutim, postoji

⁵⁹ Maja Kovačević i Dejana Vukasović, „Francuska i koncept evropskog suverenizma na raskršću integracije“, *Međunarodni problemi*, vol. LXXII, br. 3, 2020, str. 510-513.

⁶⁰ Emmanuel Macron, *President sets out French foreign policy goals*, 27th August, 2019, Internet, <https://uk.ambafrance.org/President-sets-out-French-foreign-policy-goals>, pristupljeno: 24.05.2020.

još jedan alternativan pravac kojim se takođe može doći do utvrđivanja volje Francuske. U septembru 2017. godine Makron je održao sada već čuveni govor na Sorboni, nazvan Inicijativa za Evropu, u kojem je istakao svoju agendu za budućnost EU i reformu koju Unija mora izvršiti da bi napredovala.⁶¹ Ovaj govor predstavljao je svojevrsnu najavu aktivnosti koju će Francuska preduzeti u narednim godinama u pravcu transformacije EU u efektivniju i manje birokratsku celinu. U njemu je naglašena volja Francuske za buduću EU kroz Makronove reči da: „nas 28 [država članica EU] trebamo jednostavniju, transparentniju i manje birokratsku Evropu... mi bismo trebali postepeno revidirati evropska pravila da proverimo da li su prikladna, shvaćena i korisna“.⁶²

Makronov govor, kao odraz njegove težnje i težnje Francuske, nije ostao samo „reč na papiru“. Iz perspektive država Zapadnog Balkana insistiranje na reformi EU zaživelo je prvo kroz odbijanje Francuske da podrži otpočinjanje procesa pridruženja Severne Makedonije i Albanije Uniji, a zatim i predlog o promeni procesa pridruženja EU.⁶³ Ovim *non-paper* dokumentom, nazvanim „Reformacija procesa pridruženja Evropskoj uniji“, Francuska je iznela predlog kojim se dosadašnji proces pridruženja, podeljen u 35 poglavlja, modifikuje u proces od sedam etapa gde države moraju da ispune zahteve jedne etape da bi prešle na sledeću, koji je reverzibilan, ali i gde države dobijaju značajne benefite za svaki napredak.⁶⁴ Ipak, ovo predstavlja samo jedan segment šireg nastojanja da se EU transformiše u efikasniju i efektivniju zajednicu. Makronova strategija za transformaciju EU već zahteva, ali će i dalje zahtevati, značajne napore koji mogu usporiti proces pridruženja država Zapadnog Balkana Uniji, a zbog percepcije da će druge države iskoristiti ovaj vakuum da prošire svoj uticaj u regionu, očuvanje njegove „stabilnosti“ je značajan preduslov da se transformacija Unije ostvari. Ukoliko, za Makrona neophodno, usporavanje procesa pridruženja utiče na „destabilizaciju“ regiona, to može biti značajan argument za države EU koje nisu zadovoljne pravcem Makronove težnje ka transformaciji.

Otuda, kao element mitigacije potencijalno značajnih argumenata u suprotstavljanju transformacije EU, „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ može se posmatrati kao nastojanje Francuske da svojim

⁶¹ Emmanuel Macron, *Initiative for Europe*, speech at Sorbonne University, 26th September, 2017, Internet: <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html>, pristupljeno: 24.05.2020.

⁶² Ibid.

⁶³ French Non-Paper, *Reforming the European Union accession process*, November 2019, Internet: <https://www.politico.eu/wp-content/uploads/2019/11/Enlargement-nonpaper.pdf>, pristupljeno: 24.05.2020.

⁶⁴ Ibid.

delovanjem ubedi kako države regiona tako i države EU da njen interes nije nužno u suprotnosti sa njihovim, zarad omogućavanja ostvarivanja sopstvene volje da se EU transformiše i postane efikasnija i efektivnija. U svom govoru na Sorboni, Makron se direktno osvrnuo na ovo pitanje ističući da:

„Ukoliko oni [države Balkana] u potpunosti poštuju *acquis* i demokratske zahteve, ova EU će morati da se otvori prema Balkanskim državama, zato što je naša EU i dalje privlačna i njena aura je ključan faktor mira i stabilnosti na kontinentu. Oni će morati da poštuju stipulisane uslove, ali obezbeđivanje da budu deo EU reformisanog na ovakav način je preduslov da oni ne okrenu svoja leđa Evropi i da krenu ka ili Rusiji ili Turskoj, ili prema autoritarnim silama koje se trenutno ne pridržavaju naših vrednosti.“⁶⁵

Time ciljevi, sredstva i načini „Francuske strategije za Zapadni Balkan“ predstavljaju geostrateško delovanje usmereno ka privremenoj „konzervaciji“ regiona zarad sprečavanja gubitka vere u mogućnost članstva država regiona u Uniji, sprečavanja percipiranih negativnih uticaja trećih država, ali ultimativno zarad efikasnije transformacije EU koja će svim državama, uključujući države Zapadnog Balkana, pružiti i omogućiti više nego trenutna.

Strategija za Zapadni Balkan u nastajanju

Evidentno je da se Balkan nalazi u mislima Emanuela Makrona i Francuske. U gotovo svakom značajnijem dokumentu ili govoru, francuski predsednik je napravio makar minimalan osvrt na region. Štaviše, svaki osvrt u sebi sadrži gotovo identičnu ključnu poruku, da ukoliko Evropa ne bude aktivnija na Zapadnom Balkanu, druge države će preuzeti primat i odlučivati o sudbini regiona. Posmatrajući „Francusku strategiju za Zapadni Balkan“ kako kroz prizmu velike strategije Emanuela Makrona i suprotstavljanju značajnijem uticaju Rusije i Kine u regionu, tako i kroz njegove strategije za EU, uočava se relativno uokvirena i koherentna celina. Makron teži reformi EU kojom bi Unija postala aktivniji igrač u svetskom geopolitičkom sistemu koji sve više poprima svojstva multipolarnosti. Međutim, da bi se to ostvarilo Francuskoj je neophodno vreme i resursi posvećeni samoj Uniji, što može da ugrozi poziciju Francuske i EU u regionima poput Zapadnog Balkana. Ukoliko velika strategija predstavlja najviši nivo državništva, strateška razmatranja vezana za Evropsku uniju, ali i Rusiju i Kinu, deo su nje. Njihovo razdvajanje u prethodnim

⁶⁵ Emmanuel Macron, *Initiative for Europe*, speech at Sorbone University, 26th September, 2017, Internet: <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html>, pristupljeno: 24.05.2020.

poglavljima služilo je više u analitičke svrhe nego što se zaista mogu posmatrati kao zasebne celine.

Međutim, reći za određen pravac delovanja da je strategija, ne znači da zaista to i jeste. Francuska je to poprilično jasno iskazala. Čak i eksplicitno iskazana i adekvatno formulisana (geo)strategija, poput „Francuske strategije za Zapadni Balkan“ ne mora predstavljati adekvatnu „mapu puta“, odnosno geostrategiju čijom implementacijom će Francuska ostvariti svoju „viziju“ Zapadnog Balkana. I dalje postoji značajna diskrepanca između Makronove vizije Evrope, koja uključuje i Zapadni Balkan, i „Francuske strategije za Zapadni Balkan“ kao „mape puta“ da se tome doprinese. Ciljevi, načini i sredstva definisani u dokumentu se ne mogu do kraja uzeti kao efektivni (iako mogu biti efikasni) u ostvarenju takve volje Francuske. Insistiranje na postojanju određenog skupa vrednosti, koje Francuska smatra da predstavljaju preduslov za bezbednu i prosperitetnu Evropu i svet, upućuje na one ciljeve, načine i sredstva koja bi podstakla usvajanje tih vrednosti u drugim državama. U dokumentu „Francuske strategije za Zapadni Balkan“ navedeno izostaje, dajući primat bilateralnoj diplomatiji, borbi protiv radikalizma i organizovanog kriminala, ekonomskoj i odbrambenoj saradnji.

Otuda deluje da Francuska ima svoju „viziju“ za Balkan, ali još uvek nema formulisanu adekvatnu geostrategiju da bi to ostvarila. Između generalnog viđenja kako bi prema Francuskoj svet, ali i Francuska i EU u tom svetu, trebali da izgledaju i načina da se takva volja ostvari na Balkanu, kroz formulaciju i implementaciju konkretne geostrategije, postoji značajan jaz. Iako „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ ispunjava elemente neophodne da bismo je označili (geo)strategijom, ona ne predstavlja adekvatnu i efektivnu geostrategiju zarad ostvarivanja volje Francuske. Otuda, ispitivana „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ se pre može označiti kao geostrategija u nastajanju. Stavljajući primat na transformaciji EU, u cilju stvaranja efikasnog i efektivnog bloka kojim bi se očuvao međunarodni poredak u svetlu francuskog viđenja postojanja revizionizma rastućih sila, nastojanje Francuske na Balkanu je da bude „prisutna za stolom“ i da se pita za odvijanje događaja u regionu, u svrhu sticanja dodatnog uticaja u budućem odvijanju događaja i njihovom trasiranju i/ili rešavanju. Iako pomalo bojažljivo gleda na mogućnost većeg uticaja drugih država na Balkanu, trenutni fokus Francuske je usmeren ka EU i deluje da se „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ vodila logikom bolje raditi nešto nego sve prepustiti slučaju, ili još gore drugima.

Međutim, verovatnoća da će doći do daljeg razvoja geostrategije za Zapadni Balkan ograničena je ne samo uspešnim ostvarivanjem širih strateških zamisli, već i unutrašnjih i spoljnih ograničenja sa kojima je Makronova administracija suočena. Već godinu i po dana od Makronove pobeđe na predsedničkim izborima u Francuskoj izbili su masovni protesti takozvanih „Žutih prsluka“ (*gilet jaunes*) protiv njegovih politika. Uostalom,

to je i odložilo njegovu zakazanu posetu Beogradu za više od pola godine. Neoliberalne osnove Makronovih politika i njegov „populizam elita“ doveo je do reakcije građana, otelotvorenih u „Žutim prslucima“, ali i do jačanja unutrašnje opozicije njegovim politikama kako na levisi tako i na desnici.⁶⁶ Procene su da je 84% pristalica Nacionalnog saveza (*Rassemblement national*)⁶⁷ Marin Le Pen (*Marine Le Pen*) i 75% pristalica Nepokoriva Francuska (*La France insoumise*) Žan-Lika Melanšona (*Jean-Luc Mélenchon*), dve najveće opozicione partije u Francuskoj, podržavalo „Žute prsluke“.⁶⁸ Međutim, konačan ishod je bio različit za dve opozicione partije s obzirom na porast podrške Nacionalnom savezu, dok je podrška Nepokorivoj Francuskoj opala.⁶⁹ Ipak, navedeno utiče na (geo)strategiju za Zapadni Balkan na dva načina: prvo, protesti postavljaju pred Makrona imperativ kriznog menadžmenta koji zahteva da pažnju fokusira sa svojih strateških ciljeva ka rešavanju aktuelnih kriza; i drugo, postojanje relativno snažne opozicije u Francuskoj, koja je i pored ideoloških razlika relativno ujedinjena u suprotstavljanju Makronu, zahteva pažljiviji odabir spoljnopolitičkih „bitaka“, što konačno može dovesti do stavljanja Zapadnog Balkana daleko u drugi plan. Sa druge strane, oprez od mogućeg sveta kojim će dominirati SAD i Kina sve više približava Makronovu Francusku ka saradnji sa Rusijom.⁷⁰ Otuda se ne može isključiti mogućnost da zbog tradicionalnog interesovanja Rusije za Balkan „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ ne prevaziđe postojeće ograničene okvire.

Otuda, ukoliko ne dođe do budućih slučajeva u kojima imperativi kriznog menadžmenta prevagnu nad strateškim, velikih interesa koji zahtevaju odustajanje od ovog regiona, ili unutrašnji pritisci sklone Zapadni Balkan sa agende, deluje logično da će „Francuska strategija za Zapadni Balkan“ biti u bližoj budućnosti značajno nadograđena. Reforma procesa pridruženja EU je već modifikovana u skladu sa težnjom Francuske, i ukoliko osigura naredni mandat deluje da će Makron nastaviti istovetnom

⁶⁶ Patrick Chamorel, „Macron Versus the Yellow Vests“, *Journal of Democracy*, vol. 30, no. 4, 2019, p. 58.

⁶⁷ Do juna 2018. godine ova politička partija se nazivala Nacionalni front (*Front national*).

⁶⁸ Patrick Chamorel, „Macron Versus the Yellow Vests“, *Journal of Democracy*, vol. 30, no. 4, 2019, p. 52.

⁶⁹ Etienne Campion et Jérôme Sainte-Marie, „Pourquoi les Gilets jaunes profitent plus à Le Pen qu'à Mélenchon“ *Figaro Vox*, 15 januar 2019, Internet: <https://www.lefigaro.fr/vox/politique/2019/01/10/31001-20190110ARTFIG00081-jerome-sainte-marie-pourquoi-les-gilets-jaunes-profitent-plus-a-le-pen-qu-a-melenchon.php>, pristupljeno: 29.09.2020.

⁷⁰ Maja Kovačević i Dejana Vukasović, „Francuska i koncept evropskog suverenizma na raskršću integracije“, *Međunarodni problemi*, vol. LXXII, br. 3, 2020, str. 515.

trasom. Time je razumno očekivati da će prisustvo Francuske na Balkanu rasti, i da će Francuska postepeno obogaćivati spektar načina i sredstava u svom pristupu Balkanu, koji će se značajnije približavati težnjama Francuske velike strategije. Trenutna (geo)strategija Francuske na Balkanu predstavlja put u nastajanju, inicijalne korake koji pružaju nagoveštaje o budućem aktivnijem delovanju i budućim efektivnijim (geo)strategijama Francuske. Francuska se polako vraća u ovaj deo sveta, krećući se, za sada, već oprobano putanjom koju EU koristi decenijama. Ipak, ambicije Francuske prevazilaze sadašnje delovanje, zahtevajući time buduća i detaljnija istraživanja da bismo potpunije razumeli kako trenutno ponašanje Francuske, tako i ponašanje i geostrategiju Francuske koja dolazi.

Bibliografija

- Balzacq, Therry, Dombrowski, Peter and Reich, Simon, *Comparative Grand Strategy: a Framework and Cases*, Oxford University Press, Oxford, 2019.
- Betts, Richard K., "The Grandiosity of Grand Strategy", *The Washington Quarterly*, vol. 42, no. 4, pp. 7-22.
- Betts, Richard K., "Is Strategy an Illusion?", *International Security*, vol. 25, no. 2, fall 2000, pp. 5-50.
- Betts, Richard K., *American Force: Dangers Delusions and Dilemmas in National Security*, Columbia University Press, New York, 2012.
- Bofr, Andre, *Uvod u strategiju*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1968.
- Brands, Hal, *What Good is Grand Strategy*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2014.
- Bull, Hadley, "Strategic Studies and Its Critics", *World Politics*, vol. 20. No. 4, July 1968, pp. 593-605.
- Bžežinski, Zbignjev, *Velika Šahovska tabla*, CID i Romanov, Podgorica i Banja Luka, 2001.
- Chamorel, Patrick, "Macron Versus the Yellow Vests", *Journal of Democracy*, vol. 30, no. 4, 2019, pp. 48-62.
- Chase, Robert S., Hill, Emily B., and Kennedy, Paul, "Pivotal States and U.S. Strategy", *Foreign Affairs*, vol. 75, no.1, 1996, pp. 33-51.
- Dorpalen, Andreas, *The World of Gerneral Haushofer*, Kennikat Press, Port Washington, 1966.
- Earle, Edward Mead, "National Defense and Political Science", *Political Science Quarterly*, vol. 55, no. 4, Dec., 1940, pp. 481-495.
- Erl, Edvard Mid, "Uvod" U: Edvard Mid Erl (ur.), *Tvorci moderne strategije*, Vojno delo, Beograd, 1952, str. 1-6.
- Fontanel, Jacques and Herbert, Jean-Paul, "The end of the 'French Grandeur Policy'", *Defence and Peace Economics*, vol. 8, no. 1, 1997, pp. 37-55.

- Fuller, J. F. C., *The Foundations of the Science of War*, Hutchinson & CO, LTD., London, 1926.
- Glassner, M. I. and de Blij, H., *Systematic Political Geography*, 3rd edition. New York: John Wiley & Sons, 1980.
- Gray, Colin, *Theory of Strategy*, Oxford University Press, Oxford, 2018.
- Hart, Liddell, *Strategy*, 2nd edition, Penguin Books, New York, 1991.
- Hepple, Leslie, "The revival of geopolitics", *Political Geography Quarterly*, vol. 5, no. 4, October 1986, pp. S21-S36.
- Heuser, Beatrice, *The Evolution of Strategy: Thinking War from Antiquity to the Present*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
- Howard, Michael, "The Forgotten Dimension of Strategy", *Foreign Affairs*, vol. 57, no. 5, 1979, pp. 975-986.
- Kasteks, Raul, *Strategiske teorije I*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1960.
- Ker-Lindsay, James, Armakolas, Ioannis, Balfour, Rosa and Stratulat, Corina, "The national politics of EU enlargement in Western Balkans", *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 17, no. 4, 2017, pp. 511-522.
- Kovačević, Maja i Vukasović, Dejana, „Francuska i koncept evropskog suverenizma na raskršću integracije“, *Međunarodni problemi*, vol. LXXII, br. 3, 2020, str. 499-531.
- Lykke, Arthur F., "Defining Military Strategy", *Military Review*, vol. LXIX, no. 5, May 1989, pp. 2-8.
- Meiser, Jeffrey W., "Are our strategic models Flawed? Ends+Ways+Means = (Bad) Strategy", *Parameters*, vol. 46, no. 4, Winter 2016-2017, pp. 81-91.
- Milevski, Lukas, "Enunciating Strategy: How to Talk about Strategy Effectively", *Military Strategy Magazine*, vol. 7, no. 1, Spring 2020, pp. 18-25.
- Naj, Džozef, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012.
- Neumann, Iver, and Heikka, Henrikki, "Grand Strategy, Strategic Culture, Practice: The Social Roots of Nordic Defence", *Cooperation and Conflict*, vol. 40, no. 1, 2005, pp. 5-23.
- Ratzel, Friedrich, "Studies in Political Areas. The Political Territory in Relation to Earth and Continent", *American Journal of Sociology*, Vol. 3, No. 3, 1897, pp. 297-313.
- Reid, James J., *Crisis of the Ottoman Empire: Prelude to Collapse 1839-1878*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2000.
- Reiker, Pernille, *French Foreign Policy in a Changing World: Practising Grandeur*, Palgrave Macmillan, London, 2017.
- Silove, Nina, "Beyond the Buzzword: Three Meanings of 'Grand Strategy'", *Security Studies*, vol. 27, no. 1, 2018, pp. 27-57.

Strachan, Hew, "Lost meaning of Strategy", *Survival*, vol. 47, no. 3, 2005, pp. 33-54.

Tatić, Uroš, „Ilija Garašanin i Francuska“, *Istorijski časopis*, vol. LXII 2013, str. 245-275.

von Clausewitz, Carl, *On War*, Oxford University Press, Oxford, 2007.

Wigell, Mikael and Vihma, Antto, "Geopolitics versus geoeconomics: the case of Russia's geostrategy and its effects on the EU", *International Affairs*, vol. 82, no. 3, 2016, pp. 605-627.

Wunsch, Natasha, "Between indifference and hesitation: France and EU enlargement towards the Balkans", *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 17, no. 4, 2017, pp. 541-554.

Izvori sa interneta

Hooft, Paul van, *Grand Strategy*, Oxford Bibliographies, International relations, 2017, Internet: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0218.xml>

"Emmanuel Macron in his own words", *The Economist*, 7th November 2019, Internet, <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-in-his-own-words-english>, pristupljeno: 24.05.2020

Macron, Emmanuel, *President sets out French foreign policy goals*, 27th August, 2019, Internet, <https://uk.ambafrance.org/President-sets-out-French-foreign-policy-goals>, pristupljeno: 24.05.2020.

Macron, Emmanuel, *Initiative for Europe*, speech at Sorbone University, 26th September, 2017, Internet: <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html>, pristupljeno: 24.05.2020.

French Non-Paper, *Reforming the European Union accession process*, November 2019, Internet: <https://www.politico.eu/wp-content/uploads/2019/11/Enlargement-nonpaper.pdf>, pristupljeno: 24.05.2020.

Ministre des Armees, *French Defence and National Security Review 2017*, October 2017, p. 24, Internet: <https://www.defense.gouv.fr/layout/set/popup/content/download/520198/8733095/version/2/file/DEFENCE+AND+NATIONAL+SECURITY+STRATEGIC+REVIEW+2017.pdf>, pristupljeno: 22.05.2020.

Ministre de L'Europe et des affaires etrangeres, *France's strategy for the Western Balkans*, Last Updated in May 2019, Internet: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/europe/western-balkans-62918/>, pristupljeno: 02.05.2020.

Nic, Milan, Schwarzer, Daniela and Vallee, Shahin, "Macron is Gambling Away EU influence in Balkans", *BIRN*, October 31st 2019, Internet:

- <https://balkaninsight.com/2019/10/31/macron-is-gambling-away-eu-influence-in-balkans/>.
- Seghier, Milan, "Macron's Risky Balkans Bet", *German Marshall Fund*, November 4th 2019, Internet: <https://www.gmfus.org/blog/2019/11/04/macrons-risky-balkans-bet>.
- Tregoures, Loic, "Macron's European ambition begins in the Balkans", *European Council of Foreign Relations*, July 3rd 2018, Internet: https://www.ecfr.eu/article/commentary_macron_europe_ambition_balkans.
- Selimi, Petrit, "Macron's Belgrade pivot", *Atlantic Council*, July 22nd 2019, Internet: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/macron-s-belgrade-pivot/>.
- Campion, Etienne, et Sainte-Marie Jérôme, "Pourquoi les Gilets jaunes profitent plus à Le Pen qu'à Mélenchon" *Figaro Vox*, 15 januar 2019, Internet: <https://www.lefigaro.fr/vox/politique/2019/01/10/31001-20190110ARTFIG00081-jerome-sainte-marie-pourquoi-les-gilets-jaunes-profitent-plus-a-le-pen-qu-a-melenchon.php>, pristupljeno: 29.09.2020.

FRENCH (GEO)STRATEGY FOR THE WESTERN BALKANS: A PATH ALREADY TRACED OR A PATH BEING TRACED?

Abstract: With the publication of the short technical note titled "The French Strategy for the Western Balkans" in April of 2019, it seems that after more than half a century, France has decided to regain its influence in the Balkans. By stating that French president Emmanuel Macron desires to formulate a genuine strategy with a concrete set of measures, the paper observes the stated document through the theoretical stipulations of the strategy. Through conceptualizations of the strategy and grand strategy, and with considerations of the place of geostrategy between these concepts, the paper determines that although the text of the note fulfills the necessary elements to be labeled as a strategy, there are discrepancies between the will of France and the objectives, ways and means formulated within the document. Therefore, the paper concludes that the French Strategy for the Western Balkans represents a traced path of French action that could lead to a reformulation of their strategy in the future.

Keywords: Western Balkans, France, strategic studies, strategy, grand strategy, geostrategy.